

Transmissió intergeneracional del català i característiques sociodemogràfiques dels progenitors

The intergenerational transmission of Catalan and the sociodemographic characteristics of parents

Raquel CASESNOVES-FERRER* i Josep À. MAS**

* Institut de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra

** Universitat Politècnica de València

Una llengua no es perd perquè no l'apreguen els que no la saben, sinó perquè deixen de parlar-la els que la coneixen.

J. A. ARTZE

Data de recepció: 27 de març de 2016

Data d'acceptació: 17 de maig de 2016

RESUM

L'article analitza les diferències en l'ús intergeneracional del català que declaren els estudiants universitaris de Barcelona, València i Palma. Les respostes al qüestionari sociolingüístic posen de manifest diferències notables entre els territoris, que mostren una vitalitat demolingüística dispar. També, però, alguna semblança positiva, com ara un cert poder d'atracció del català que podria ser indicatiu d'una tímida reversió del canvi lingüístic en favor del català fins i tot allà on la tendència a la substitució pel castellà pot semblar, a la llum de la davallada en la transmissió intergeneracional, que avança més. La correlació entre les característiques socials (origen geolingüístic, nivell d'estudis, estatus socioeconòmic) i la transmissió de la llengua és un indicador del valor d'aquesta com a capital social.

PARAULES CLAU: transmissió intergeneracional, revernacularització, atracció lingüística, català, joves.

ABSTRACT

This article analyses differences in the intergenerational use of the Catalan language as reported by college students from Barcelona, Valencia and Palma. Their replies to a sociolinguistic questionnaire show large territorial differences which correlate to different demolingüistic vitalities. There are some positive similarities, however, such as a certain attractive power of Catalan, even in places where it seems to be threatened by the Spanish language in the light of the drop in language transmission. The correlation between social characteristics

CORRESPONDÈNCIA: Raquel Casesnoves-Ferrer. Universitat Pompeu Fabra. Institut de Lingüística Aplicada (IULA). Carrer Roc Boronat, 138. 08018 Barcelona. A/e: raquel.casesnoves@upf.edu. Tel.: 935 421 193.

(geolinguistic origin, educational level, socioeconomic status) and language transmission is an indicator of the value of language as social capital.

KEYWORDS: intergenerational transmission, revernacularisation, language attractiveness, Catalan language, youth.

1. INTRODUCCIÓ

La citació que encapçala aquest article ha estat atribuïda a diversos autors i personalitats: mentre que la bibliografia especialitzada la sol assignar al sociolingüista basc J. A. Artze, en escrits de caire més militant s'ha atribuït als referents de la reivindicació lingüística autòctona, com ara Manuel Sanchis Guarner o Joan Fuster. No és estranya aquesta voluntat d'apropiació per a la causa, atesa l'apel·lació a la responsabilitat col·lectiva en la vida i la mort de les llengües. En aquest sentit, no és tampoc casual que els autors a qui s'ha fet pares d'aquestes paraules siguin valencians: el País Valencià és, entre els grans territoris lingüístics, on fa temps que s'ha detectat un abandonament més notable de la llengua, especialment a les grans ciutats.

En qualsevol cas, la citació planteja que, a l'hora d'avaluar la vitalitat d'una llengua, cal posar el focus en l'àmbit de la comunicació quotidiana i no solament en els usos formals i el prestigi, que és on se solen esmerçar la major part dels esforços normalitzadors. En paraules de Boix-Fuster (2015: 93), «si la recuperació d'una llengua avançés sols en els àmbits públics seria debades perquè, com un voladís d'una balconada, progressaria sense un fonament ferm —acabaria esfondrant-se». Entre aquests àmbits interpersonals, el familiar és el més crucial: és al si de la llar on les llengües es reprodueixen. També és on comença la seua desaparició quan els parlants deixen de transmetre-la als seus descendents. Fins i tot, si reviscola, la recuperació de la transmissió (la revernacularització) en serà un dels indicadors més fiables.

Així, quan parlem de la transmissió lingüística d'una llengua, ens hem de referir a un, a dos o a tres processos, en una gradació aproximada de menys a més consciència per part dels parlants:

a) *Reproducció lingüística*. És la transmissió *natural* d'una llengua, que es pot trobar bàsicament en situacions de monolingüisme social o diglòssia consolidada. Tot i l'aparença de normalitat del procés, Boix-Fuster (2015: 94) apunta que aquest pas de la llengua de progenitors a descendents seguint una «inèrcia secular» és a hores d'ara «molt fràgil en les societats occidentals, líquides i desencantades (es pot ser català sense parlar català, hom pot deslingüitzar-se sense desetnitzar-se, es pot ésser bivalent, tenir més d'una identitat o identificació [...])».

b) *Interrupció de la transmissió*. Els pares decideixen parlar als fills en una llengua diferent de la que els van transmetre els seus pares, llengua que han après fora de l'àmbit familiar. Perquè es done aquest pas, aquesta llengua aliena s'ha de *representar* no sols amb un valor instrumental superior al de la pròpia, sinó que també s'ha de veure com a positiu el canvi de grup social cap als qui la tenen com a L1 i ha d'haver-

hi una càrrega correlativament negativa de la pertinença al grup dels qui tenen com a llengua primera la pròpia del territori (Hagège, 2001).

c) *Revernacularització*. És el procés simètric i necessàriament posterior a l'anterior, amb el qual té en comú que els pares transmeten als fills la llengua apresada fora de la llar (L2). Ara, però, la llengua que s'hi transmet és la pròpia del territori, la que parlaven els avis i les generacions anteriors però que aquests van deixar de parlar als seus fills, que la van aprendre fora de casa i ara la tornen a convertir en L1 dels seus fills (Wright, 1996). Es tracta de la *reversió* o *capgirament del canvi lingüístic* (Fishman, 1991).

Tant en *b* com en *c*, la força social d'una llengua aliena a la de la llar porta els pares a *mudar* (Subirats, 1991) la llengua tradicional dels seus avantpassats per una de nova, que han après fora. Aquesta muda lingüística fora de la llar es coneix amb el terme *atracció lingüística* (vegeu, per exemple, Torres, 2009, o Generalitat de Catalunya, 2015a). Aquesta es pot estudiar com un pas previ a la interrupció i a la revernacularització, però per si sola pot no ser suficient per a invertir el sentit del conflicte lingüístic, per exemple, si el territori experimenta una immigració que no s'integra lingüísticament, siga per la dimensió d'aquesta o per la manca d'una política lingüística que hi incidisca o per ambdós factors alhora. La qüestió de l'equilibri demogràfic entre la població autòctona i l'al·lòctona matisa, sens dubte, les paraules manllevades amb què hem obert l'article.

D'altra banda, els subprocessos assenyalats es poden relacionar temporalment amb el procés de conflicte lingüístic (Ninyoles, 1969): el punt zero és la reproducció lingüística, mentre que la interrupció de la transmissió pot ser la fase prèvia al desenllaç del conflicte lingüístic, si aquest final suposa la consumació de la substitució lingüística. Però la interrupció també pot donar lloc a la revernacularització, si la voluntat de mantenir o recuperar la llengua del territori s'estén socialment i acaba donant lloc al final alternatiu del conflicte, la normalització lingüística.

Però hi haurà successió cronològica només quan algun d'aquests subprocessos esdevinga hegemònic. La proposta de Ninyoles ja implica la coexistència de la reproducció amb la interrupció de la transmissió quasi fins al final del procés (mentre que uns grups socials canvien de llengua, els altres la mantenen) i és obvi que quan comence la revernacularització, aquesta ha de conviure amb la interrupció i probablement també amb la reproducció. Per tant, la convivència de les tres opcions, o de dues almenys, deu ser més la norma que no l'excepció durant un temps relativament llarg. Aquesta convivència és la que converteix els subprocessos en opcions, la que fa que la pregunta sobre la llengua que es parlarà amb els fills siga com més va més freqüent.

La tria conscient de llengua que es dóna en la coexistència dels subprocessos suposa racionalitzar quina deu ser la millor opció per als fills a partir de la representació que es fan els pares de la societat en què viuen i del paper que hi té la llengua (Woolard, 1998). Per això és molt important conèixer les característiques socials dels pares que transmeten l'una o l'altra llengua als seus descendents a l'hora d'esbrinar l'existència i la incidència de les diverses tendències socials.

Tenint en compte aquestes premisses, ens plantegem d'esbrinar la llengua que ha estat transmesa als estudiants universitaris de les ciutats capitals del domini lingüístic —Barcelona, València i Palma. L'objectiu és comprovar quins dels fenòmens presentats (interrupció, revernacularització i atracció) hi apareixen i amb quina incidència. La hipòtesi és que tots seran detectables en tots els territoris, però aquells que suposen una vitalitat lingüística més gran (revernacularització i atracció) tindran més importància allà on la política lingüística ha estat més decidida en favor del català. Abans de la metodologia i els resultats de la nostra anàlisi, presentem una panoràmica de la situació de la transmissió de la llengua catalana en tots tres territoris.

2. L'ÚS FAMILIAR DEL CATALÀ: EVOLUCIÓ I FACTORS QUE HI INCIDEIXEN

En aquest apartat, més que reportar un estat de la qüestió de la recerca sobre la transmissió intergeneracional de la llengua catalana que es pot trobar en publicacions *ad hoc* recents com les de Mas i Montoya (2011) o Boix-Fuster (2015), ens fixarem en els resultats més rellevants per a entendre la situació actual. Per tant, els presentem ordenats pels territoris on hem dut a terme la nostra recerca, que són els de més pes demogràfic, tot parant especialment atenció a les tres grans ciutats i referint-nos tant a resultats de recerques quantitatives com qualitatives. Pel que fa a la resta de territoris, diversos estudis (Querol *et al.*, 2007; Torres, 2007; Chessa, 2012) assenyalen índexs baixos de transmissió intergeneracional —no tant a la Franja, més al Rosselló i especialment a l'Alguer, on els resultats de la recerca porten Chessa a afirmar que «*language extinction is quite imminent*» (2012: 299).

2.1. Catalunya-Barcelona

Els resultats de la recerca sobre transmissió, que arranquen amb la dècada dels noranta del segle passat (Subirats, 1991) i arriben a avui mateix (Generalitat de Catalunya, 2015*b*) dibuixen una evolució que es pot qualificar de positiva per a la llengua catalana. Així, s'hi passa d'una situació, als anys noranta, de manteniment del català com a llengua familiar (24,8%) i descens del monolingüisme castellà del 55% al 44% a favor de les famílies bilingües —que ja es pot considerar un bon punt de partida— a la situació actual en què el canvi de llengua entre la que s'usa amb els progenitors i la que s'usa amb els fills sempre és favorable al català, incloent-hi els subjectes nascuts a l'estranger (el 5,6% dels quals parla català amb els fills) i arribant a diferències entre 2,2 i 27 punts percentuals, d'ús del català amb pares i fills en els nascuts en territori de parla catalana descendents de pares forasters (Generalitat de Catalunya, 2015*b*). El mateix estudi destaca com a «*dada clau*» el fet que el 56% dels fills dels arribats de fora parlen català (de vegades alhora que la llengua pròpia) amb els seus propis fills (Generalitat de Catalunya, 2015*b*: 19).

Per tant, es pot parlar d'una bona vitalitat relativa de la llengua catalana a Catalunya, que es manté en la transmissió intergeneracional del grup de parlants i, a més, demostra un cert poder d'atracció de nous parlants, xifrat al voltant del 16 % (Torres, 2011). Aquest poder d'atracció compensa només parcialment el «domini demolingüístic global del castellà», que continua sent la «llengua pivot, perquè l'adopten els al·lòctons, els parlants d'altres llengües que no són ni el català ni el castellà» (Boix-Fuster, 2015: 103).

Pel que fa a la correlació de les característiques socials dels subjectes que transmeten el català als seus fills, els estudis, focalitzats a Barcelona, indiquen que els grups més proclius són els castellanoparlants de sectors populars, que veuen el català com un capital per a l'ascens social (Rovira *et al.*, 2010), i els qui declaren un nivell d'estudis més elevat (Torres, 2011), que relacionen aquesta opció amb l'ús vehicular de la llengua a l'escola. D'altra banda, en les parelles lingüísticament mixtes català-castellà es detecta una tendència dominant a parlar la llengua pròpia de cadascú amb els fills —tot i que la de relació entre els cònjuges sol ser el castellà— i fins i tot alguns casos de castellanoparlants que adopten el català amb els fills (Boix-Fuster, 2009).

2.2. País Valencià-València

Després d'una situació de partida preocupant per al futur de la llengua els primers anys de despenalització de l'ús públic de la llengua, amb un desfasament de -25 punts al conjunt del país i de -31 a la ciutat de València entre la llengua de tres generacions (Mollà *et al.*, 1989), les dades de l'enquesta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) de 2004 permetien ser una mica optimistes, atès que es passava d'aquelles xifres tan negatives a una de lleument positiva de 2 punts per al país i 3,9 al cap i casal. Aquestes dades, tanmateix, contrasten amb les de Casesnoves (2002), que mostra un descens dels joves catalanoparlants en favor dels bilingües i un manteniment dels castellanoparlants en les ciutats de València i Xàtiva. D'altra banda, en un estudi que té en compte dades de set generacions, Querol (2008) mostra una davallada de 29,8 punts en la llengua que han transmès les persones entrevistades als seus fills.

L'estudi de Montoya i Mas (2011) assenyala la llengua escolar com el motiu principal adduït per a les mudes lingüístiques, tant per a la interrupció de la transmissió com per a les tímides mostres de revernacularització. En el primer cas, però, l'argument de facilitar l'accés a la llengua de l'educació anava acompanyat d'un prestigi baix del valencià i d'una vitalitat etnolingüística subjectiva baixa, juntament amb una valoració positiva del castellà, tant instrumental per l'obertura a noves possibilitats laborals com integrativa en els grups socials més benestants. La revernacularització, en canvi, sembla que es relaciona quasi exclusivament amb la llengua d'escolarització.

2.3. *Mallorca-Palma*

Sobre Mallorca i Palma, els estudis coincideixen a presentar un grau alt de lleialtat lingüística per part dels catalanoparlants, que transmeten la seua llengua quasi universalment (98 % segons Villaverde, 2009) que es combina amb una disminució considerable del nombre de catalanoparlants a causa de l'augment de població al·lòctona. Dins d'aquesta, l'augment de residents d'origen de fora de l'Estat ha augmentat espectacularment del 8,54 % l'any 2000 al 22,16 % de la població total de les Illes el 2014, la qual cosa, tenint en compte que només un 5,8 % d'aquesta població d'origen estranger usa habitualment el català, es veu reflectida en el fet que és el 41,7 % de la població total de les Illes el que parla en català amb els seus fills (Melià, 2015).

D'altra banda, la dada més estudiada quant a les característiques dels progenitors i la transmissió de la llengua és la de la composició geolingüística de les parelles. Destaquen dades, relatives a Mallorca, com la del 7 % de parelles mixtes que transmeten el català als fills, enfront del 29 % que es decideix exclusivament pel castellà i el 64 % de parelles en què cada membre parla en la seua llengua als fills (Oliver, 2013: 97).

3. EL NOSTRE ESTUDI: METODOLOGIA

3.1. *Procediment*

La manera més ràpida, còmoda i segura d'obtenir la participació voluntària dels estudiants s'aconsegueix accedint a les classes i/o als recintes dels campus. Per això vam fer una crida als docents de les universitats via llistes de distribució de correu electrònic, a més d'interpellar directament els joves que trobàvem en les instal·lacions de la universitat perquè ompliren l'enquesta al moment o des de casa. El total d'estudiants de grau que va completar adequadament l'enquesta en línia és de 606, tots ells procedents d'universitats públiques situades a les capitals de les tres comunitats catalanoparlants. La mitjana d'edat d'aquests participants (221 de Barcelona, 196 de Palma i 189 de València) és de 21,3 anys. La nostra mostra no és representativa del conjunt d'estudiants de les universitats, ni tampoc pretenia ser-ho, i per això les nostres conclusions no es podran fer extensives a cap conjunt de població. El nostre estudi serveix, però, per a subratllar tendències d'un grup d'estudiants.

La primera dada lingüística i, també, la primera diferència entre territoris que assenyalava ja un model que anirem trobant en altres usos lingüístics, procedeix de la llengua que van triar els estudiants per omplir l'enquesta. Van triar el català huit de cada deu estudiants de Barcelona, set de cada deu de Palma i un poc més de la meitat a València (55 %).

Vam intentar que estigueren representades totes les branques d'estudi i que la proporció de cada branca s'acostara tant com fóra possible a la proporció d'estudiants matriculats. La taula 1 compara aquestes proporcions i il·lustra que la branca d'hu-

manitats (que inclou els estudis de filologies i traducció) està sobrerrepresentada a Barcelona i Palma, mentre que a València ho és la branca de ciències socials.

TAULA 1

Distribució de la mostra per disciplina comparada amb la distribució total dels estudiants matriculats en aqueixes disciplines en les universitats públiques (en %)

	<i>Mostra Barcelona</i>	<i>Sistema universitari català</i>	<i>Mostra Palma</i>	<i>Universitat de les Illes Balears</i>	<i>Mostra València</i>	<i>Universitats públiques de València</i>
Humanitats	57	10	46	11	20	19
Ciències	6	5	6	14	5,6	9,5
Ciències de la salut	5	8	2	6	1,4	8,1
Ciències socials	19	49	31	59	46	22
Enginyeria i arquitectura	13	28	15	10	28	42

FONT: Dades d'estudiants matriculats el curs 2007-2008 a València (Aparici i Castelló, 2011); dades del curs 2009-2010 a Barcelona, i dades dels curs 2010-2011 a Palma.

3.2. El qüestionari

El qüestionari contenia seixanta-set preguntes usades prèviament en altres enquestes oficials (Fundació Observatori per a la Societat de la Informació de Catalunya —FOBSIC—, 2007; Generalitat de Catalunya, 2009; Servici d'Investigació i Estudis Sociolingüístics —SIES—, 1992, 1995 i 2006) i treballs d'investigació (Casesnoves-Ferrer, 2001; Galindo, 2006). A continuació presentem només els blocs temàtics que analitzarem en aquest article: d'una banda, la tria de llengua amb familiars i la que triaven habitualment fora de l'àmbit familiar; de l'altra, les característiques dels progenitors dels estudiants que considerem que influeixen en aquestes tries: el lloc de naixement, el nivell d'estudis i l'ocupació professional.

a) *Tria de llengua.* Els vam demanar en quin grau usaven el català, el castellà i/o altres llengües amb els avis de les branques materna i paterna, amb els pares i amb els germans, si en tenien, per una banda, i quina consideraven que parlaven més sovint (sense especificar-hi cap context), per l'altra.¹ Les opcions de resposta presenten un ventall tancat de huit possibilitats:

1. Només català.
2. Més català que espanyol.

1. Definició de la llengua considerada habitual, seguint les enquestes d'usos lingüístics de la població de Catalunya (Generalitat de Catalunya, 2009 i 2015b) i que pot coincidir o no amb la llengua inicial.

3. Igual català i espanyol.
4. Més espanyol que català.
5. Només espanyol.
6. En una altra llengua i espanyol.
7. En una altra llengua i català.
8. Altres llengües.

Excloent la huitena opció per l'escassa selecció, particularment en els contextos fora del domini de la llar, la resta d'opcions es van veure posteriorment reduïdes a tres: a un *ús predominant del català*, que representa l'addició de les opcions 1, 2 i 7; a un altre d'*ús predominant de l'espanyol*, que inclou les opcions 4, 5 i 6, i a un *ús més o menys equilibrat de les dues llengües*, que concentra les respostes a l'opció 3.

b) Lloc de naixement. La composició de les parelles, homogènies o heterogènies-mixtes des d'un punt de vista lingüístic és de màxima importància. A la pregunta sobre el lloc on van nàixer els pares, els informants podien triar entre la pròpia comunitat de la ciutat on estudiaven (Catalunya, País Valencià o les Illes Balears) especificant en cada cas la comarca i/o l'illa; un altre lloc de l'Estat espanyol i l'estranger, indicant en tots els casos la comunitat autònoma o el país en qüestió.

c) Nivell d'estudis. Tot i que a hores d'ara el percentatge d'adults sense estudis deu ser molt baix, l'hem d'incloure entre les opcions de resposta que mesuren el grau d'instrucció dels progenitors, perquè així s'ha anat fent habitualment en les enquestes sociolingüístiques realitzades en els nostres territoris. De tota manera, aquesta opció se sol agrupar amb la d'aquells que han completat només estudis primaris, que en la Classificació internacional normalitzada de l'educació de 2011 de l'Eurostat (Oficina Estadística de la Unió Europea), correspon als graus 0-2 d'una escala on els nivells 3-4 inclouen els estudis secundaris, i els nivells 5-8, els universitaris i superiors. L'ús d'una escala o d'una altra no influeix en la incidència que suposem que tindrà la instrucció en l'ús del català en el sentit comentat adés.

d) Situació laboral i ocupació o professió. La manera de mesurar l'estratificació social de la població genera problemes de tota mena, especialment pel que fa al tipus d'informació o variables en què es basa: els ingressos anuals, l'ocupació principal del cap de família anys enrere i de tots dos cònjuges actualment, el grau d'instrucció i, fins i tot, el barri de residència. La variable que més es fa servir en els estudis d'estratificació social és l'ocupació (Barozet, 2007; Barozet i Mac-Clure, 2014), ja que es considera que diu molt tant sobre la posició social de la persona com de la seua identitat.

Per a jerarquitzar i organitzar les ocupacions vam seguir la classificació internacional d'ocupacions que va aprovar l'Oficina Internacional del Treball l'any 2008, disponible a la pàgina web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat).

3.3. Tractament de dades: variables dependents i variables independents

La manipulació de les variables originals és necessària per a poder fer operatives la quantitat de respostes obtingudes, de manera que acaben mesurant i/o informant-nos

sobre allò que volem saber. En aquest estudi ens hem proposat tres objectius principals: en primer lloc, descriure el nivell en què l'informant parla català amb les diferents generacions (des dels avis fins als germans); en segon lloc, esbrinar la influència que exerceixen les característiques socials i demogràfiques dels progenitors en la tria de llengua amb els seus fills, i, finalment, investigar en quina ciutat el català gaudeix d'un major poder d'atracció. O, dit d'una altra manera, en quin grau la llengua inicial (definida com la llengua que parlen amb els pares) determinarà la llengua que després parlaran més sovint o de manera habitual.

Si per a poder descriure l'ús del català per generacions només ens ha calgut formar variables que reagrupen les diferents generacions, per tal d'analitzar la repercussió dels factors sociodemogràfics hem hagut de fer anàlisis de variància, considerant com a variable dependent l'ús del català de l'informant amb els progenitors (segona generació) i com a variables independents aquests factors susceptibles d'influenciar l'ús del català: origen geolingüístic, nivell d'estudis i ocupació dels progenitors. Així, si hem postulat que la composició geolingüística de les parelles és un dels factors que possiblement explica aquest ús, haurem de tractar les respostes sobre el lloc de naixement dels progenitors de manera que ens permeti mesurar o observar la seua possible influència. I per a mesurar la capacitat d'atracció del català, finalment, hem hagut de realitzar taules de contingència, encreuant la llengua inicial amb la llengua habitual dels informants. A continuació expliquem com hem manipulat les variables originals, si calia, per arribar a fer operatives les dades.

3.3.1. El grau d'ús del català amb diferents generacions

Com hem dit abans, l'observació de l'ús del català segons les generacions passa per construir variables que representen aquestes generacions. Amb les respostes agregades sobre el grau en què l'informant parla català amb el seu avi, per una banda, i amb la seva àvia, per l'altra, obtenim les dades sobre la que anomenem *primera generació*. Amb les del pare i les de la mare, també en conjunt, obtenim les de la segona generació. Amb les del primer germà vam considerar les de la tercera, i amb la resta de germans, les de la quarta. Recordem que la variable *segona generació* serà considerada la variable dependent, l'objecte d'estudi, en les anàlisis de variància.

3.3.2. Llengua inicial i atracció del català

Considerem que la llengua inicial correspon a la llengua en què l'informant parla amb els seus pares (segona generació). Per poder observar l'atracció que exerceix el català, en el sentit que s'hi incorpora en el repertori lingüístic del parlant i la fa servir, hem de prendre com a referència els estudiants que tenen com a llengua inicial exclusivament el castellà. Per aquest motiu teòric, els joves que han declarat tindre les dues s'han incorporat al grup d'aquells que diuen haver tingut el català com a llengua ini-

cial, a banda de qüestions purament metodològiques com és la infrarepresentació de joves que tenen el català i el castellà com a llengües inicials.

3.3.3. Composició geolingüística

La composició geolingüística de les parelles de progenitors dels informants funciona, en aquest estudi, com a variable independent i la vam construir a partir de les respostes al lloc de naixement. D'aquesta combinació resulten tres tipus de parelles: homogènies catalanoparlants —si ambdós progenitors han nascut a una zona catalanoparlant—, homogènies no catalanoparlants —si són originaris d'altres zones (de dins o fora de l'Estat)— i parelles mixtes —si l'un ha nascut a una zona catalanoparlant i l'altre a una de no catalanoparlant.

3.3.4. Nivell d'estudis

Per a poder ser tractada com a variable independent junt amb la composició geolingüística i l'ocupació dels progenitors, vam haver-la de crear combinant les respostes del nivell d'estudis del pare amb les de la mare. Per això vam haver d'estandarditzar les dades en una escala de 0 a 1, reagrupant-hi els diferents nivells d'ambdós progenitors. Ens resulta una variable contínua que vam convertir en categòrica ordinal, perquè així ho requereixen les anàlisis estadístiques que després comentarem. Vam situar entre 0,00 i 0,33 el nivell d'estudis més baix; entre 0,50 i 0,67 el mitjà, i entre 0,83 i 1,00 el més alt. No es mencionen d'altres valors mitjans entre les categories perquè no n'hi havia.

3.3.5. Situació laboral i ocupació

Vam procedir exactament de la mateixa manera que amb el nivell d'estudis, estandarditzant els valors entre 0 i 1, combinant les respostes de tots dos progenitors i creant una variable categòrica ordinal a partir de la contínua que en resultava. Com adés, també vam optar per formar tres grups: entre 0,00 i 0,33 situem les ocupacions que es valoren com a més baixes; entre 0,36 i 0,78 les que estan considerades en posicions mitjanes, i entre 0,83 i 1,00 les més altes.

3.4. Anàlisis estadístiques

Després de normalitzar les dades sobre el grau d'ús del català entre valors que varien entre 0 i 100, vam realitzar tres tipus d'anàlisis estadístiques. El primer procediment consisteix simplement a descriure el grau en què l'informant usa el català amb

les diferents generacions familiars a partir de la mitjana de tendència central. Aquesta descripció de freqüències ens permetrà observar si l'evolució d'ús del català es manté estable en el temps o si, per contra, canvia d'una generació a una altra i en quin sentit. El segon és una anàlisi de variància que ens servirà per a veure si entre la diferent composició social, geogràfica i lingüística de les parelles o progenitors i el fet de parlar més o menys català amb els fills hi ha una relació significativa. L'anàlisi de variància, però, no ens permet saber, quan hi ha més de dos grups, entre quins grups s'estableixen aquestes diferències. Per això hem de realitzar un altre tipus de test, posterior, que ens permet de fer comparacions múltiples (com el procediment Scheffé que nosaltres vam usar) una vegada ja hem comprovat la seua significació global. El tercer i últim, per a descobrir el grau d'atracció del català o en quina mesura els joves que començaren a parlar només castellà han optat després per parlar més sovint el català, consisteix en una taula de contingència per encreuar llengua inicial i llengua habitual.

4. RESULTATS

4.1. *La transmissió del català en tres generacions*

El nombre total d'estudiants que ens proporcionen informació sobre el grau en què usen el català amb la primera i la quarta generacions, els avis i segons i posteriors germans respectivament, no és el mateix que el que trobem en les altres generacions (taula 2). Aquesta variació depèn de si l'informant va conèixer o no els seus avantpassats i del nombre de germans i germanes que té. Prenent com a referència el nombre d'informants amb membres de la segona generació, els que declaren conèixer o haver conegut els avis es redueixen aproximadament a la meitat, que es redueix encara més quan preguntem si tenen més d'un germà o germana: a València i a Palma en són 1 de cada 5, mentre que a Barcelona, només 1 de cada 8.

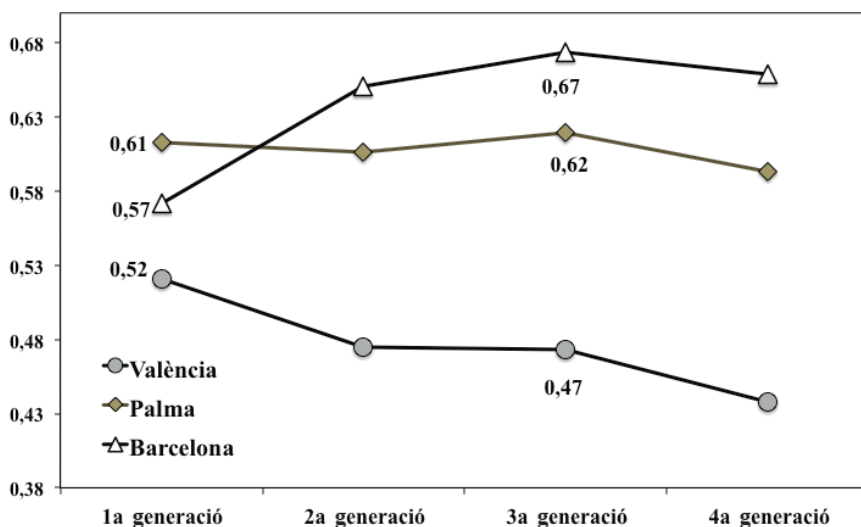
TAULA 2
Representació en nombres absoluts de les diferents generacions en les tres ciutats

	<i>València</i>	<i>Palma</i>	<i>Barcelona</i>
Primera generació	89	82	109
Segona generació	187	184	214
Tercera generació	158	163	187
Quarta generació	34	35	26

La lectura de freqüències del gràfic 1 sobre l'ús predominant del català es pot fer de dues maneres diferents. La primera consisteix a comparar el grau en què parlen català els estudiants de les tres ciutats amb els avis, els pares i els germans, cosa que ens

permet constatar que els nivells més baixos els tenen els valencians, i els més alts, els catalans, seguits de ben a prop pels mallorquins. La segona seria confrontar els percentatges d'ús dels estudiants de cada ciutat amb les diferents generacions. La mostra de València es diferencia, també ara, per ser l'única en què l'ús del català baixa entre la primera i la tercera generacions.² Així, del 52 % d'estudiants que parla català amb els avis només el 47 % ho continua fent amb el germà. Entre dues generacions s'ha perdut, doncs, un 5 % de valencianoparlants. En canvi, entre els estudiants de Barcelona, la diferència entre la primera i la tercera generacions és positiva, ja que del 57 % de joves que parla o parlava català amb els avis passem al 67 % que ho fa amb el germà major. Hi ha hagut un increment de deu punts en dues generacions que ens porta a pensar en un procés de *revernacularització*. A Palma, finalment, no s'hi aprecia canvi entre les generacions. Així, si sis de cada deu joves de Palma parlen català amb els avis, igualment sis de cada deu l'usen a l'hora de comunicar-se amb el germà.

GRÀFIC 1
 Percentatges quant a l'ús preferent del català entre els universitaris de València, Palma i Barcelona amb les diferents generacions familiars

4.2. La transmissió del català ara

Hi ha una altra dada, molt interessant, que en el gràfic 1 no ha estat inclosa i que ens proporciona una altra perspectiva o tendència de l'ús del català, més a curt termini. Ens referim a la llengua en què es relacionen els progenitors. Aquesta dada, com-

2. Deixem de banda la quarta perquè, com hem vist a la taula 2, el nombre d'informants amb més d'un germà o germana és molt poc nombrós i la xifra podria no ser fiable.

parada amb la dada de la llengua que usen amb els fills (la segona generació de la figura comentada adés), ens permetrà observar quina és la tendència actual en els diferents territoris. La taula 3 ens indica que el català sempre hi guanya. En aquest cas, amb la singularitat de Barcelona, que duplica amb escreix els resultats idèntics de València i Palma.

TAULA 3
*Percentatges sobre l'ús preferent del català dels progenitors entre ells
i dels progenitors amb els seus fills a València, Palma i Barcelona*

	València	Palma	Barcelona
Entre progenitors	43	56	56
Amb els fills	47	60	65
Saldo	+4	+4	+9

4.3. *Relació entre la transmissió del català i la composició social i geolingüística de les famílies*

El segon objectiu principal d'aquest article consisteix a esbrinar la possible influència que exerceixen les característiques socials i demolingüístiques dels progenitors a l'hora de triar la llengua en què parlaran amb els seus fills. Per això vam fer anàlisis de variància, prenent com a variable dependent l'ús del català de la segona generació (que representa precisament aquesta opció d'ambdós cònjuges amb els estudiants) i, com a variables independents, la composició geolingüística, el nivell d'estudis i l'ocupació, descrites en la secció 3.3.

La taula 4 mostra només els resultats de l'anàlisi estadística que van ser estadísticament significatius. Per això la cel·la de resultats de la variable *nivell d'estudis* de la ciutat de Barcelona apareix en blanc, com també la de la variable *ocupació* a la ciutat de València. A Barcelona, per tant, la transmissió del català no té res a veure amb el nivell d'estudis ($F = 1,72, p > 0,05$), però sí que hi compta si l'ocupació que es realitza se situa en un estrat social alt o baix ($F = 9,61, p < 0,00$). A València i a Palma, en canvi, ocorre el contrari: la transmissió del català depèn del nivell d'estudis ($F = 3,77, p < 0,05$; $F = 3,76, p < 0,05$, respectivament), però no es relaciona amb l'ocupació dels progenitors ($F = 0,17, p > 0,0$; $F = 2,95, p = 0,05$, respectivament). Hem marcat en negreta el valor més alt, amb un asterisc el grup amb el qual es diferencia i amb dos asteriscs si les comparacions són significatives amb els dos grups. Recordem que si l'anàlisi ANOVA és significativa i la variable independent conté més de dos grups, hem de fer un test addicional de comparacions múltiples per a saber entre quins grups s'estableix aquesta diferència de valors.

Tal com esperàvem, la diferent composició geolingüística de les parelles es relaciona directament amb la transmissió del català en tots tres territoris. Si ambdós han nascut en zones catalanoparlants, les probabilitats de transmetre el català són molt

més altes que quan provenen de zones castellanoparlants. Resulta paradigmàtic el cas de la ciutat de València, ja que les probabilitats són pràcticament nul·les (2 de cada 100) en aquest darrer cas. L'interès d'analitzar aquesta variable, però, residia en el comportament de les famílies mixtes en les diferents ciutats. I en aquest sentit hem de destacar la ciutat de Barcelona, on quasi sis de cada deu parelles mixtes opten per parlar preferentment català als seus fills, el doble que a Palma i València.

Pel que fa al factor del nivell d'estudis assolit pels progenitors, constatem que la relació entre grau d'estudis i ús familiar del valencià, que ja hi era inversament proporcional a finals de la dècada dels vuitanta (Ninyoles, 1992), no sembla haver-se invertit i per això pot donar, d'entrada, una idea de la incidència de les actuacions públiques envers la llengua que s'han dut a terme al País Valencià. A Palma, amb una política lingüística un tant erràtica, la situació és similar en aquest punt de la formació acadèmica i cultural, tan relacionada amb la dimensió de prestigi de la llengua. D'altra banda, a Barcelona no hi ha cap mena de relació.

En canvi, l'ocupació dels progenitors es relaciona amb la transmissió del català quan es viu a la ciutat de Barcelona, però no a València ni a Palma. Com ja va assenyalar Ninyoles fa anys (1969), a partir de la segona meitat del segle xx, el canvi de llengua al País Valencià (del valencià al castellà) s'independitza de la mobilitat social i desborda tots els límits. La independència de l'ús del català i el nivell que s'ocupe en l'escala social continua encara hui en dia (Montoya i Mas, 2011).

A la ciutat de Barcelona les probabilitats de transmetre el català quan els progenitors tenen feines situades socialment en els estrats alts i mitjans són més altes que si pertanyen a estrats baixos. En aquest cas, sis de cada deu parelles opten per transmetre el castellà.

TAULA 4

Resultats de l'anàlisi de variància. Mostra d'universitaris de Barcelona

Variable	Grups	València	Palma	Barcelona
Composició geolingüística	homogènia català	0,68	0,85	0,83
	mixta	0,35	0,34	0,57
	homogènia castellà	0,02	0,09	0,10
Nivell d'estudis	inferiors	0,49	0,47	
	mitjans	0,57	0,59	
	superiors	0,37*	0,37*	
Escala d'ocupacions	baix			42**
	mitjà			67
	alt			77

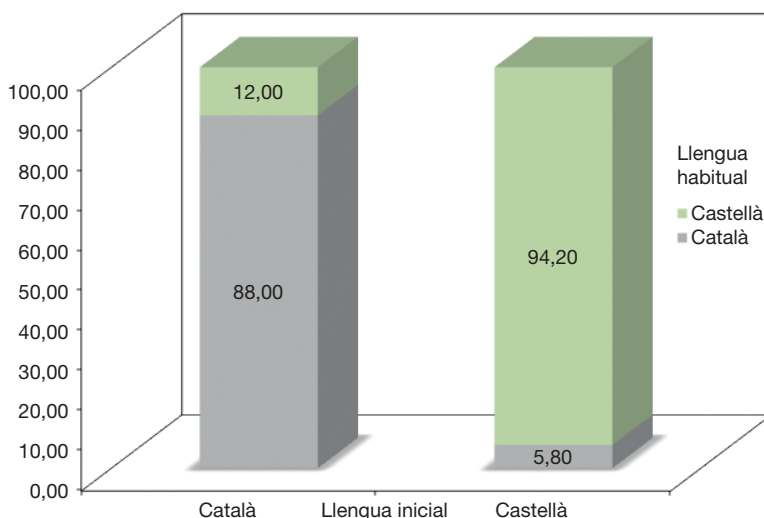
* Comparació significativa amb un grup; ** comparacions significatives amb els dos altres grups.

4.4. En quina mesura atrau el català els joves castellanoparlants?

El darrer objectiu d'aquest article vol respondre a la pregunta plantejada en el títol d'aquest apartat, que alhora ens permetrà respondre a d'altres preguntes que hi són subjacents, com en quin territori dels estudiats els joves són més proclius a les mudes lingüístiques o també quina llengua, el català o el castellà, té un grau d'atracció més alt.

El gràfic 2 ens proporciona una primera resposta: per als joves universitaris de la ciutat de València el castellà és més atractiu que no el català, en el sentit que hi ha un percentatge més alt d'estudiants que, tenint el català com a llengua inicial, ha optat després per parlar el castellà (12%), que no de joves que parlant primer el castellà ha triat parlar el català fora de la llar (5,8%).

GRÀFIC 2
La tria de llengua habitual segons la llengua inicial dels universitaris de València

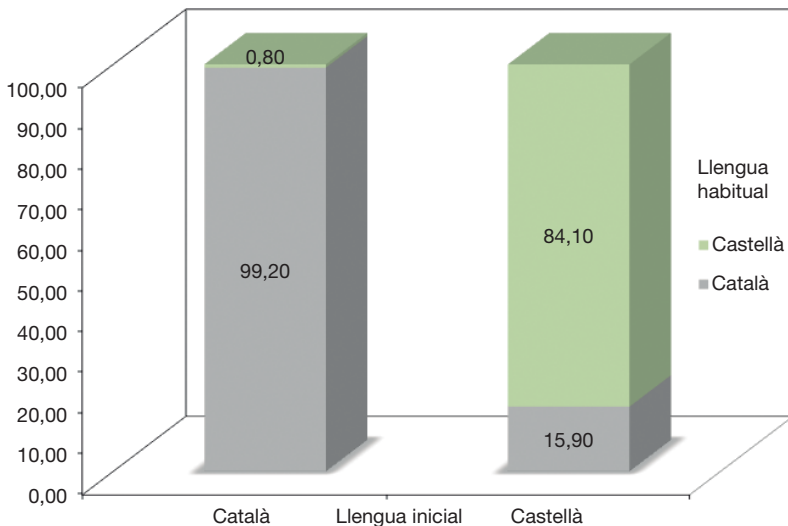

A la ciutat de Palma, en canvi, el grau d'atracció del català és més elevat que el del castellà. El gràfic 3 il·lustra molt bé com gairebé la totalitat dels estudiants de Mallorca que parlen català amb els pares també el parlen més sovint fora de la llar (99,2% exactament), mentre que no arriba al 85% el nombre d'universitaris que van fer la mateixa tria amb el castellà. En aquesta ciutat, doncs, el català ha tingut la força d'atraure un 16% de joves que tenien el castellà com a llengua inicial.

El poder d'atracció del català és encara més gran entre els joves que estudien a Barcelona (vegeu el gràfic 4), ja que vora un 23% de joves castellanoparlants ha triat parlar català de manera habitual. El castellà també arrossega una part de catalanoparlants inicials, tot i que un percentatge molt més baix (7%).

Els joves que estudien a Barcelona tenen més probabilitats de mudar de llengua que els que estudien a València o a Palma, ja que si comptem tant els que canvien al

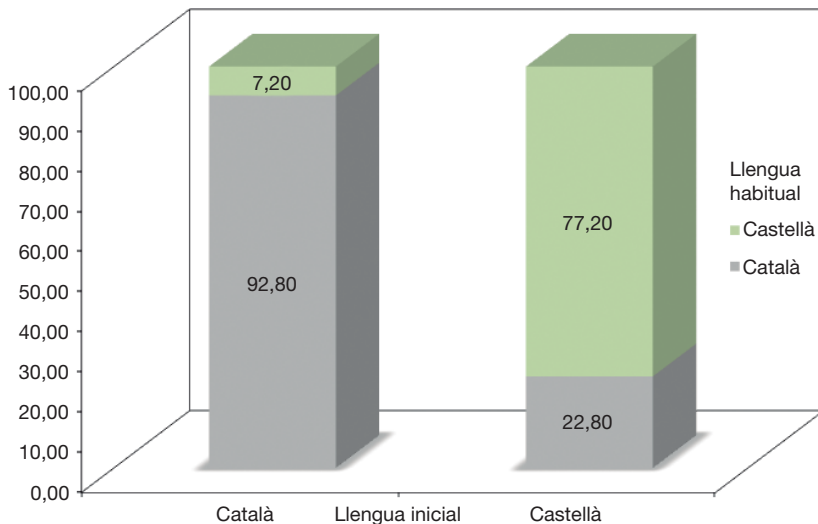
GRÀFIC 3
La tria de llengua habitual segons la llengua inicial dels universitaris de Palma

castellà com al català la xifra augmenta fins al 30 %, mentre que a les altres ciutats no arriben al 20 %.

En definitiva, el català a la ciutat de Barcelona sempre guanya parlants, tant des del punt de vista de la transmissió intergeneracional com de la incorporació de nous parlants, mentre que a la ciutat de València gairebé sempre en perd: hi ha l'excepció

GRÀFIC 4
La tria de llengua habitual segons la llengua inicial dels universitaris de Barcelona

lleument esperançadora del canvi d'alguns pares educats en castellà que parlen en català als fills. La ciutat de Mallorca representaria el cas més estable però amb matisos considerables, ja que, sense haver-hi canvis substancials entre generacions, el percentatge de nous catalanoparlants arriba al 16 %.

5. CONCLUSIONS

Els processos sociolingüístics que experimenten els diversos territoris que constitueixen la catalanofonia presenten unes dinàmiques particulars, fins al punt que es fa difícil aplicar-hi el terme *comunitat lingüística* des d'un punt de vista estrictament acadèmic (vegeu Pradilla, 2011 i 2015): a un flux d'interacció lingüística en català més aviat feble, s'hi sumen diferències notables en el camp actitudinal (vegeu Casenoves i Mas, 2015, per a les actituds interdialectals). El nostre estudi demostra que les diferències són també notables en un aspecte central de la dinàmica sociolingüística com és el de la transmissió intergeneracional de la llengua.

Les dades que hem presentat en aquest estudi no són, com ja hem apuntat més amunt, generalitzables ni al conjunt de joves ni de bon tros al conjunt de la població, però ens han permès fer una primera aproximació als usos lingüístics familiars en cadascuna de les ciutats principals dels territoris més poblats de l'àrea lingüística, que podríem caracteritzar així: ascendent a Barcelona, de manteniment a Palma i descendent a València. Aquesta gradació és clara si comparem l'índex d'ús de la població analitzada, els estudiants universitaris, amb els avis i amb els germans, i ens dibuixa una llengua que guanya parlants a la capital catalana, que en perd a València i resta estable a Palma.

Els nostres resultats contrasten amb la davallada generalitzada en l'ús familiar de la llengua en la població general dels tres grans territoris que mostren diversos estudis, com ara les enquestes del Centro de Investigaciones Sociológicas, CIS (Estudis 1717, 1754, 1857, 2298, 2299, 2300, 2410 i 2591). Considerem que cal interpretar les diferències com una mostra de dos processos simultanis de sentit divers: d'una banda, els efectes de la darrera immigració (que augmenta la població que no té el català com a llengua primera) i, de l'altra, la capacitat d'atracció del català, especialment en famílies en què aquesta llengua s'havia usat anteriorment, pel canvi de consideració social cap a la llengua. Aquesta tendència s'observa millor on la planificació lingüística ha estat més seriosa, cosa que no pot ser casual.

La gradació Barcelona-Palma-València es manté també en relació amb la capacitat d'atracció que hi té la llengua catalana. I encara més en el sentit invers del canvi lingüístic: mentre que el castellà atreu pocs parlants de llengua inicial catalana a Barcelona (on té la desena part de poder d'atracció que el català) i a Palma (on l'índex d'abandó de la llengua és inferior a l'1 %), a València hi ha el doble de mudes de llengua favorables al castellà que al català.

D'altra banda, la vinculació de la transmissió lingüística a factors socioeconòmics ha singularitzat Barcelona, on té correlació amb ocupacions de més especialització i

nivell d'ingressos, enfront de València i Palma, sense correlació amb el tipus d'ocupació però amb correlació negativa amb el nivell d'estudis. A la capital catalana, doncs, aquells que ocupen un lloc confortable en l'escala social són els més fidels a la llengua: tot i que no podem saber-ne la motivació, és segur que no la veuen com un entrebanc.

L'únic aspecte en què coincideix el comportament de les tres grans ciutats és en el fet que la composició geolingüística de la parella de progenitors és determinant a l'hora de transmetre la llengua: si els dos són catalanoparlants la possibilitat de fer-ho és molt major. Aquesta dada era molt previsible, però hi ha d'altres coincidències interessants, com ara la del 34-35 % de possibilitats de transmissió en les parelles mixtes de Palma i València, per davall del 57 % de Barcelona. I, especialment, la relativa a la revernacularització, que és del 9-10 % a Palma i a Barcelona, mentre que a València es queda en un 2 %.

6. AGRAÏMENTS

Aquest article es publica dins el marc del projecte de recerca «La previsión del futuro de las comunidades bilingües en contextos multilingües: el caso catalán aquende y allende nuestras fronteras», finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat (codi de referència: FFI 2010-16066).

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (AVL) (2004). *Enquesta sobre la situació social del valencià*. Disponible en línia a: <<http://www.cult.gva.avl>> [Consulta: 10 març 2016].
- APARICI, Artur; CASTELLÓ, Rafael (dir.) (2011). *Els usos lingüístics a les universitats públiques valencianes*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- BAROZET, Emmanuelle (2007). *La variable ocupación en los estudios de estratificación social*. Fondecyt 1060225. Disponible en línia a: <<https://uchile.academia.edu/EmmanuelleBarozet>> [Consulta: 23 febrer 2016].
- BAROZET, Emmanuelle; MAC-CLURE, Oscar (2014). «Nombrar y clasificar: aproximación a una epistemología de las clases sociales». *Cinta Moebio*, núm. 51, p. 197-215.
- BOIX-FUSTER, Emili (2009). *Català o castellà amb els fills?: La transmissió de la llengua en famílies bilingües a Barcelona*. Sant Cugat del Vallès: Rourich.
- (2011). *Les llengües al sofà: El plurilingüisme familiar als països de llengua catalana*. Lleida: Pagès Editors.
- (2015). «La transmissió lingüística intergeneracional. Un estat de la qüestió als països de llengua catalana». A: SINNES, Carsten; WIELAND, Katharina (ed.). *Norma, ús i actituds lingüístiques. El paper del català en la vida quotidiana*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, p. 91-108.
- CASESNOVES-FERRER, Raquel (2001). *Conflit linguistique et conflit politique reflétés dans les attitudes et le comportement linguistiques des jeunes lycéens de Valence*. Tesi doctoral. Universitat de Mont-real.

- CASESNOVES-FERRER, Raquel (2002). «La transmission intergénérationnelle du valencien et son usage comme langue seconde». *Langage et Société*, núm. 101, p. 11-33.
- CASESNOVES-FERRER, Raquel; MAS, Josep Àngel (2015). «Un tema oblidat: les relacions inter-dialectals del català». *Zeitschrift für Katalanistik* [‘Revista d’Estudis Catalans’], núm. 28, p. 55-94.
- CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS (CIS) (1987). *Estudio*, núm. 1717: *Barómetro Comunidad Valenciana (VII)*.
- (1988). *Estudio*, núm. 1754: *Barómetro Comunidad Valenciana (VIII)*.
- (1990). *Estudio*, núm. 1857: *Barómetro Comunidad Valenciana (IX)*.
- (1998a). *Estudio*, núm. 2298: *Uso de lenguas en comunidades bilingües (II): Cataluña*.
- (1998b). *Estudio*, núm. 2299: *Uso de lenguas en comunidades bilingües (II): Comunidad Valenciana*.
- (1998c). *Estudio*, núm. 2300: *Uso de lenguas en comunidades bilingües (II): Islas Baleares*.
- (2001). *Estudio*, núm. 2410: *Situación social y política de Cataluña (XIV)*.
- (2005). *Estudio*, núm. 2591: *Estudio sociológico de la Comunidad Valenciana (IV)*.
- CHESSA, Enrico (2012). *Another case of Language death? The intergenerational transmission of Catalan in Alghero*. Londres: University of London. Tesi doctoral disponible en línia a: <<https://qmro.qmul.ac.uk/jspui/handle/123456789/2502>> [Consulta: 10 març 2016].
- FISHMAN, Joshua A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- FUNDACIÓ OBSERVATORI PER A LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ DE CATALUNYA (2007). *Enquesta sobre usos lingüístics i Tecnologia TIC-llengua 2007*. Barcelona: FOBSIC.
- GALINDO, Mireia (2006). *Les llengües a l’hora del pati. Usos lingüístics en les converses dels infants de primària a Catalunya*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2009). *Enquesta d’usos lingüístics de la població 2008*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d’Estadística de Catalunya. Disponible en línia a: <<http://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/categ/pdfdocs/eulp2008.pdf>> [Consulta: 22 juny 2017].
- (2015a). *Anàlisi de l’Enquesta d’usos lingüístics de la població 2013’. Resum dels factors clau*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2015b). *Enquesta d’usos lingüístics de la població 2013*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d’Estadística de Catalunya. Disponible en línia a: <<http://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/categ/pdfdocs/eulp2013.pdf>> [Consulta: 22 juny 2017].
- HAGÈGE, Claude (2001). *No a la muerte de las lenguas*. Barcelona: Paidós.
- MAS, Antoni; MONTOYA, Brauli (2011). «La transmissió lingüística del català: estat de la qüestió i avaluació analítica». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21, p. 95-103.
- MELIÀ, Joan (2015). «El català a les Illes Balears. 2014, primera aproximació». *Llengua i Ús: Revista Tècnica de Política Lingüística*, núm. 57, p. 61-74. Disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/300745>> [Consulta: 16 març 2016].
- MOLLÀ, Damià [et al.] (1989). *Enquesta sociolingüística al País Valencià: 1985*. Alacant: Universitat d’Alacant. [4 microfíxes]
- MONTOYA, Brauli; MAS, Antoni (2011). *La transmissió familiar del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

- NINYOLES, Lluís R. (1969). *Conflicte lingüístic valencià*. València: Tres i Quatre.
- (1992). «Sociologia de la llengua». A: GARCÍA, Manuel (coord.). *La sociedad valenciana de los 90*. València: Generalitat Valenciana. Alfons el Magnànim, p. 421-438.
- OLIVER, Sílvia (2013). *La transmissió lingüística intergeneracional en parelles mixtes a Mallorca*. Tesi doctoral disponible en línia a: <<http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/124510/tsog1de1.pdf?sequence=1>> [Consulta: 15 març 2016].
- PRADILLA, Miquel Àngel (2011). *De política i planificació lingüística: Apunts per a una sociolingüística del conflicte*. Benicarló: Onada.
- (2015). *La catalanofonia: Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- QUEROL, Ernest (2008). «A cada bugada es perden molts de llençols: el procés de substitució lingüística en l'àmbit familiar des de l'inici del segle XX. O ras i curt: el rei va nu». A: *Llibre blanc de l'ús del valencià II: Iniciatives per al foment del valencià*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. (Recerca; 9), p. 168-169.
- QUEROL, Ernest [et al.] (2007). *Llengua i societat als territoris de parla catalana als inicis del segle XXI: L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- ROVIRA, M. [et al.] (2010). «La llengua com a factor d'apoderament en les trajectòries migratòries. Una història que es repeteix». A: SUBIRATS, Marina (coord.). *Societat catalana 2010*. Barcelona: Associació Catalana de Sociologia, p. 125-145.
- SERVICI D'INVESTIGACIÓ I ESTUDIS SOCIOLINGÜÍSTICS (SIES) (1992). *Enquesta sobre l'ús del valencià 1992*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Esport.
- (1995). *Enquesta sobre l'ús del valencià. Maig 1995. Comparació amb 1989 i 1992*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Esport.
- (2006). *Enquesta 2005 sobre coneixement i ús social del valencià. Síntesi de resultats*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Esport. Disponible en línia a: <http://sies_docs/desp_interactiu/llibre> [Consulta: 22 juny 2017].
- SUBIRATS, Marina (1991). *Transmissió i coneixement de la llengua catalana a l'àrea metropolitana de Barcelona*. Bellaterra: Institut d'Estudis Metropolitans.
- TORRES, Joaquim (2007). «L'ús familiar i la transmissió lingüística intergeneracional». A: QUEROL, Ernest (ed.). *Llengua i societat als territoris de parla catalana als inicis del segle XXI: L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2009). «La transmissió lingüística familiar intergeneracional: una proposta de model d'anàlisi». A: VILA I MORENO, F. Xavier (dir.). *Estudis de demolingüística: Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 23-37.
- (2011). «La transmissió lingüística intergeneracional». A: GENERALITAT DE CATALUNYA (ed.). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: anàlisi*. Volum I: *Les llengües a Catalunya: coneixement, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- VILLAVARDE, Joan Albert (2009). «La transmissió de la llengua catalana a les Illes Balears». Text presentat a la XIV Jornada de Sociolingüística d'Alcoi «La transmissió intergeneracional del valencià. La integració lingüística de la immigració» (abril 2009).

- WOOLARD, Kathryn (1998). «Introduction. Language ideologies as a field of inquiry». A: SCHIEFFELIN, Bambi [et al.] (ed.). *Language ideologies: Practice and theory*. Oxford: Oxford University Press, p. 3-47.
- WRIGHT, Sue (ed.) (1996). *Language and the state: Revitalization and revival in Israel and Eire*. Clevedon: Multilingual Matters.